

प्रधानमन्त्री जंगबहादुर राणाका समयको नेपाल-भोट युद्धको ऐतिहासिक सामग्री

(गताङ्कको बाँकी)

२०. अफिसर गैरह— पल्टनलाई जङ्गी अैनको उर्दि—

उद्योगे अध्याय २३ विहुला पत्र सम्वादे

क्षेत्रियका कुलता जन्म्याको जो पुरुष आफ्ना सामर्थमा
फिक तेज पराक्रम जो देखाउदैन. त्यो क्षत्रिको नाम
धान्याको चोर हो भनि जान्या भन्दछन्— १

इन्द्रका पराक्रमले जस्तो संपूर्ण देवता सुख पूर्वक रहन्छन्.
तस्तै मनुष्यमा पनि जो वीरका पराक्रमले संपूर्ण दाज्य
भाईहरू सुषपूर्वक षाईकन वढदछन् तेहि वीरको जीवन
सार्थक जिनु हो अर्को होइन— २

जो विर आफ्ना बाहुका बलको भरोसा गरि अरु मनुष्य-
कन जियाउछ त्यो वीर यमलोकमा बडो जशकन पाई
परलोकमा उत्तम गरिकन पाउला— ३

उद्योगे अध्याय १२६ मा राजा दुर्योधनले भन्याको

हे कृष्णजि आफ्ना क्षत्रिय जातको धर्म वरण गरिकन
जुद्धमा हतियारले हामी मर्न पाउला त. स्वर्गलोकमा
जाउला त— ४

हे कृष्णजि जुद्धमा मरिकन सरका विछयोना मासु तौलात.
हामि क्षेत्रिय जातको तेहि मुष्य धर्म हो— ५

क्षत्रियका कुलमा जन्म्याको क्षत्रियका धर्मले जीविका

गन्याको मुष कस्तै आपत्तिमा भयले शत्रुलाई प्रणाम गरि
जीविकाकन चलाउला— ६

राजधर्ममा भिष्मले भन्याको

छलले गरि जौन राजाले जितछ तेसलाई स्वर्ग पनि
हुन्दैन तस्को राज्य पनि रहदैन— ७

कवच नभयाकालाई जुद्ध गर्न शक्तिन. तत्रा चरणमा
पन्या भन्यालाई र प्रणाम गर्नुलाई हतियार आफ्ना
लीकन बस्याकालाई पत्रिकन नमानु— ८

मनुस्मृतिमा भन्याको

प्रजाकन पालन्या गर्नुया राजा आफु वरावरको र आफु
भन्दा घटि वढि जो कसैले पनि जुद्ध गर्नालाई हाक दियो
भन्या क्षत्रियको धर्म जानि जुद्धदेखि नफर्कनु श्रूरो भै
लडनु— ९

जो पुरुष डराउन्या संग्राममा पीठ फर्काई भागि आई
विचमा अरूका हात देषि मर्ला. त्यो पुरुष आफ्ना
मालिकको ज्या केहि पाप छ. त्यो पाप लिकन नर्कमा
जाँछ— १०

जुद्धमा हति आई विचमा मर्नुया. पुरुषको स्वर्गलोकलाई
जन्मभर गन्याको जो पुण्य थियो त्यो सबै पुण्य तेहि
पुरुषका मालीकलाई हुन्छ— ११

परासर धर्म शास्त्रे

जुद्धमा गयाका मानिसले सन्मुख भै जो पीठ देखाई फिर्दछ तेसकन पाइला पाइलामा ब्रह्म हत्याको पाप लाग्छ- १२

जुद्धमा जय भयो भन्या लक्ष्मि प्राप्त हुन्छीन् कदाचित् मन्यो भन्या पनि स्वर्गलोक मिल्छ तस्कारण शूरालाई दुवै तरफ पनि बढिया भयाको क्षण क्षणमा नाश हुन्या येस्ता शरिरकन जुद्धमा मर्नु अति उत्तम छ- १३

जोगले युक्त भयाको संन्यासि जुद्धमा सन्मुख भै मन्याको वीर ई दुवै सूर्य मण्डल नाघि उर्द्ध लोकमा जाँछ- १४

शत्रुका माझमा मन्याको कति पनि कठिन वचन नबोलन्या यस्ता वीर सन्मुख भै जउन जउन जुद्धमा शरिर त्याग गर्छन् तेसलाई अक्षय स्वर्गादि लोकमा वास मिल्छ- १५

जउन विर जुद्धमा शत्रुका हतियारका चोट लागि कपाल देवि मन्याको रगत मुखमा पर्दछ तेस वीरलाई सोम यज्ञमा सोमलताका रसपान जस्तो भै अक्षय स्वर्ग- वास हुन्छ. तेसले मन्याको संग्राम पनि सोम योग जस्तो उत्तम कल्याको छ- १६

क्षत्रियले विशेष गरि छातिकन वज्र झै कठोर गराई शत्रुलाई मर्नु ताहापछि शनि शत्रु भयाको राज्य पाई मनकन वस गराई जज्ञदानादि पुण्य कर्म गर्नु भनि युधिष्ठिर महाराज प्रति अर्जुनले विन्ति गर्दा भया- १७

सर्पले मुसालाई निल्या झै जुद्ध नगर्न्या राजा घरै मात्र वन्या ब्राह्मण ई दुईकन पृथिवी निल्दछीन् भनि वेद व्यासले युधिष्ठिर महाराज प्रति विन्ति मन्या- १८

भिष्म पितामहले युधिस्थिर महाराजालाई

शिक्षा मन्याको-

क्षत्रिय जात भै जो पुरुष जुद्धमा गै शरिरमा घाउ पनि नलगाई जो फिर्दछ. तेसले मन्याको तेस कर्मलाई अघि अघिका कुरा जान्या ऋषिहरू निन्दा गर्दछन्- १९

जस्तो अश्वमेघ जज्ञ समाप्त गरि जज्ञात्र स्नान मन्यापछि संपूर्ण पाप नष्ट भै अति पवित्र हुन्छ तस्तै धर्म हवस् भन्या क्षत्रियले विशेष गरि जुद्ध गर्नु- २०

यो वीर कति नडराई वाण वृष्टि गर्न शत्रुका उपर जुद्ध-

मा जाँछ देवताहरूले तेस पुरुषका तेस कर्म भन्दा उत्तम कर्म अर्को केहि देषदैनन्- २१

जुद्धमा गयाका जो वीरका शरिरका छालामा जति हतियारको चोट लाग्छ तेस्ता वीर परलोकमा तेति प्रमाण इन्द्रादि देवताका पछिल्ला लोकमा संपूर्ण कामनाले जुक्त भयाको धेरैसम्म वस्त छन्- २२

जुद्धमा गयाका वीरका शरिरदेखि हतियारका चोटले निकाल्याको रगत वहन्छ त्यो रगत पनि जब सुकि सकछन् क्षणैमा सबै पापदेखि मुक्त हुन्छ- २३

जुद्धमा गयाका क्षत्रियले जति हतियारका व्यथा सहन्छ. तेहि दुःख सहनाले क्षत्रियको तपस्या परिपूर्ण हुन्छ भनि संपूर्ण धर्म जान्या पुरुष कहन्छन्- २४

देषदामा बरोवर स्वरूप भयापछि पुरुषको संग्राम विषे बडो अत्तर देषिछ जो श्रूरो हुन्छ शत्रुसंग लडन जान्छ जो कातर छ त्यो पुरुष हति जाँछ- २५

जो पुरुष जुद्धमा गयाका आफ्ना पक्षपात छोडी केहि घाउ पनि नलगाई भागि आउछन् तेस्ता अधर्म पुरुषकन कोहि स्वास्निले पनि पृथिवीमा नजन्माउन हे वावु जुधिष्ठिर भनि भिष्म पितामह भन्छन्- २६

जो पुरुष जुद्धमा आफ्ना पक्ष छोडी आफ्ना ज्यूको रक्षा गर्ना निमित्त इछाले भागि आउछन् तेस्ता पुरुषको सर्वदा इन्द्रादि देवता कुभलां गर्दछन्- २७

जो जुद्धमा भागि आउछन् तेसलाई राजाहरूले काठको डल्लाले हानिकन मारुन् अथवा घांसले पुरि आगो लगा- उन अथवा पशु मान्या झै मारुन्- २८

असामर्थ भै कफ मलमूल जताजतै छोडदै बहुत विलाप गर्दै क्षत्रिले विछ्याउनामा जो मर्नु हो त्यो अधर्म हो रणभूमिमा मर्नु धर्म हो- २९

जो क्षत्रिय जुद्धमा हतियारका घाउ शरिरमा नलगाई उसै मर्छ तेसले मन्याको संपूर्ण कर्म अघि अघिका रिति जान्या कोहि पनि सधानि गर्दैनन्- ३०

जुद्धमा शत्रुलाई कत्तल गरि आफ्ना पक्ष पक्षले जुक्त भयाको वीरका वाण प्रभृति हतियारले शरिरमा बहुत घाउ लाग्याको क्षेति तेहि कालमा अथवा कालांतरमा मरणमा योग्य हुन्छ- ३१

अनेक उपाय गरि लडाजीका अगाडि रहन्या वैरिलाई पीठ नदेखाईन्या जुद्धमा शरिर त्याग गर्न्या वीर इन्द्रलोकमा जान्छे— ३२

जो वीर वैरिका लस्करको मालिकलाई मारि तेसैका वाहनमा सवार गर्न्या वीर जो छ तेहि कालमा अथवा कालान्तरमा मन्यापछि बृहस्पति समान अति राम्रो शरिर भै आकाशमा स्वेछां षेलदछन्— ३३

जो वीर जुद्धमा गैकन शत्रुको फौजको मालिक अथवा तिनैका छोरालाई अथवा लस्करमा जो मुख्य छ तेसकन जिउदै पक्रि ल्याउंछ तेसले जान्या लोक मेरा लोक समान अति उत्तम छन् भनि भिष्म पितामह भन्छन्— ३४

जुद्धमा मन्या वीरकन जात भाइले सो कन गर्नु जुद्धमा मन्या वीर स्वर्गलोकमा बडो सुविस्ता पाइरहन्छन् तस निमित्त उसको सोक नगर्नु जोग्य छैन परन्तु जुद्धदेखि भागि आउन्त्या अधर्म पुरुष मरिकन कौन लोकमा जानन् भनि शोक गर्नामा जोग्य हुन्छ— ३५

स्कन्द पुराणका मार्ग शिर्ष मँहाका माहात्म्यमा

अध्याय १८ मा भन्याको—

वैवस्वत मनुको छोरा इक्ष्वाकु राजा व्याधाका लस्कर ली कोहि वनमा सिकार खेलन गयामा छोरा र स्वास्नि स्मेत भै वस्याको मत्ता वनेल थियो तेसलाई वनेल निभछे. व्याधा स्मेत इक्ष्वाकु राजा यस वनमा सिकारमा आयाका छन् हामीलाई मार्नन् तसर्थ भागि जाउं भनि भन्दा त्यो वनेल आफ्ना शौर्य धैर्यले युक्त भयाका वचन भन्दो भया इक्ष्वाकु राजा मलाई मार्छन् भन्या मलाई अवश्य विश्नु लोक मिलन्या छ. पूर्व जन्ममा क्या पाप गन्या छु. पापिष्ट यो वनेलका जोनिमा जन्म भयां त्यो पाप म जान्दिन— ३६

पूर्व जन्ममा गन्याका तेहि पाप रुपि हिलाक. न इक्ष्वाकु राजाका तिखा वडा उखले सहन सकिन्या अति डरलाग्दो यस्ता वाण रुपि जलले पखालिकन म शुद्ध हुन्छु हे स्वास्नि तिमी छोरा नाति लीकन मसंगको माया प्रीति छोडिकन पर्वतमा जाउ म भन्या राजा नजीकना आइ पुग्या इन्का हात देखि मरन पाया उत्तम गति पाउंला— ३७

यस्तो वनेल वनेलनीको कुरा हुंदामा राजा र व्याधाहरू अगाडि आइ पुग्या र तिनको र अरू वनेलको भयंकर जुद्ध हुंदामा व्याधाहरूले वनेल पनि मारिया कोहि व्याधा वनेलले पनि मारिया. सात छोरा र स्वास्निले सहित भयाको येक तेहि वनेल मात्रै जुद्धका वर्गतले युक्त भयाको जुद्धका निमित्त रहदो भयो तेस वखतमा वनेलनी भंछे. हे प्रिय वालक छोरा मैले सहित भै. येस वनदेषि निकलि जाउं— ३८

स्वास्नीका वचन सुनि वनेल भंछे, हे प्रिये भागिकन जानु योग्य छैन. भागिकन रहन्या ठाउ पनि छैन. दुई सिंहका माझमा आई सिंह पानि पिउंछ. दुई वनेलको माझमा आई सिंह पानि पिउन सक्तैन यस्तो हामि वनेल जातिको वल हो— ३९

भागिकन जांदा त त्यो वल सब व्यर्थ हुन्या छ. जुद्ध रुपि तीर्थ छोडी भागन्या महापापी हो. येस्मा संदेह छैन. जो जन संतुष्ट भै जुद्ध गर्नाकन जांछ. तेसलाई पाईला पाईलामा स्वास्नीले स्मेत भै गन्याका गंगा स्नानको फल मिल्छ जुद्ध देषि भागि जान्याकन संपूर्ण तिन लोकमा वसन्त्याहरूले उपहास गर्छन् घीन नभयाका पापि तेसकन सराप पनि गर्छन्— ४०

यस्तो धर्म जानिकन जुद्धदेषि कसरि भानु तसकारण इ राजासित वडो जुद्ध म गर्दछु वालक छोरालाई लीकन तिमी वनमा जाउ.— ४१

वनेल वनेलनि दुई परस्परमा यति कुरा गरि पछि वनेल जुद्ध गर्नाकन राजाका लस्करमा जादो भयो इक्ष्वाकु राजा पनि सब आफ्ना लस्कर वनेलले मारियाको देखिकन रिसाई तेहि स्वन्त वनेल मार्नकन जांदा भयो तेस वखतमा वनेलको र इक्ष्वाकु राजाको डरलाग्दो जुद्ध भयो— ४२

इक्ष्वाकु राजा जो छन् तिखा खड्ग लि तेहि वनेलका कम्बरमा साह्रै वलले हान्दा भयो. त्यो वनेल षड्गले कातियाको पनि उफ्रिकन राजाका घोडालाई मारिकन मूर्छा भै पछि मर्दो भयो— ४३

तेहिवर वनमा वनेलमाथि देवताहरूले फुलका वृंद वसाई दिया त्यो वनेल पनि जुद्धमा शरिर त्याग गनलि

चतुर बाहु भगवानका स्वरूप पाई विमान चढि इन्द्रादि देवताले स्तुति गरियाको स्वर्ग लोकमा जांदो भयो-४४

वाटामा फौज लस्कर षजाना रसद

हिडाउदाको वन्देज

पैल्हे फौज हिडाउदा २।२ हजारको फौज १।१ दिन
फरक गरि हिडाउनु- १

फौज भन्दा २ पाउ अघि विकट घोडा चढन्या
हिडाउनु- २

फौज भन्दा १ पाउ अघि अफिसर ५० सिपाहि दोस्रो
विकट गरि हिडाउनु- ३

दोस्रो विकट हिड्याका १ पाउ पछि गंज पल्टन राषनु,
ताहापछि वनु कवालाको षजाना राषनु ताहापछि
गोलंदाज राषनु ताहापछि तोप राषनु ताहा पछि तोपको
षजाना राषनु ताहापछि कमांडियेर रहनु ताहा पछि
२ पट्टि सिपाहि राषनु. ताहापछि गैरह असवाफ रसदहरु
राषनु. भरियाका संतरमा १ पट्टि सिपाहि राषनु सबभन्दा
पछि २ पट्टि सिपाहि राषनु येहि तजवीजसंग फौज
हिडाउनु ३ दिनलाई षान्या रसद आफुसंग नभै फौज
वाटामा नवढाउनु ३।३।४।४ को समावास गर्नु- ४

गुरु धर्माधिकारले भन्याको वचन. अघिवाट ध्यू हालि
पानि पकाई अर्काले पकायाको ढिडो षोल्या सुद्रदेखि
वाहुनसम्म सबैले वरोवर षानु हुन्छ- ५

दाल भात षांदा वाहुनको वा छालाको लुगा नछोडाई
आफना आफना जातका भात मिल्दोसंग वसि षानु हुन्छ.
लडात्रीमा जान घर छोडी गयापछि वाहुनदेषि सुद्रसम्म
लुगा छोडाई षान्यालाई ५ रूपिना जरिवाना होला- ६

वाटामा हिडदा दुस्मको फौज देषियो भन्या अगाडि
घोडावाला विकटले वन्दुक पटकाउनु सो सोर सुनि
दोश्रा विकटले वन्दुक पटकाउनु इ दुवै विकटवाला भागि
गंज पल्टनमा मिलन आउनु फौजले विकटका वन्दुकको
सोर सुन्यापछि वन्दुक भरि तयार भै अडावाधि आफना
मजुगुत होसियारसंग रहनु आइलान्यासंग कमांडियेर

अफिसरले उदि दिया वमोजिम फेर गरि लडनु- ७

फौज चलदा दाहिना वाजाबाट ढुगो लडि फौजलाई
लागन्या रहेछ भन्या तेस्तामा फौज नवढाउनु थामनु
दाहिनापट्टि २५ वाउ पट्टि २५ छिटा षलि हुंदा सिपाहि
टिपामा अगाडि पठाई. ताहा वैरि कोहि छ कि भनि हेरि
वैरि छैन ढुंगाको थुप्रो रहेछ भन्या ढुगो लडाई निर्मल
भयापछि फौज चलाउनु. फौज अगाडि गै सकिन्या पछि
विकट वालालाई झिकि. फौजमा मिलाउनु. ताहा त वैरि
वस्याका रह्या छन् २५ जनाका वलले सकिन्या रहेनछ
भन्या येतिसम्म वैरि को फौज रह्या छन् भनि अन्दाज
गरि भागि आउनु र फौजमा समाचार कहनु- ८

फौजले येस ठाउंमा येति वैरि रह्या छन् भन्या समाचार
सुन्या पछि येति जवानले त्यो वैरि हटाउनु सकियेला
भन्या अफिसरले तजवीज गरि तोप वन्दुक फौज पठाई
अफिसरका उदि वमोजिम फेर गरि लडि वैरि हटाई अब
भय छैन भन्या तजवीज गरि फौज चलाउनु- ९

वाटामा वारुढ षजाना चलाउदा वारुढ. षजाना राष्याका
जगामा ५ सै हातभित्र कसैले वन्दुक नराषनु. तमाखु नखानु
चकमक गैह्र आगो नपानु चिराक वत्ति नलैजानु. षजाना
असवाप गैह्रमा गोलि नलागन्या आगो नलाग्या तजवीज
संग वचाउ गरि भरिया भागनन पाउन्या गरि १००
जना हुदा साहि पठाई. येस्कुुराको वचाउ गर्न्या काम
गर्नु वन्दुक अघि पछि गरि राषनु- १०

वाटामा लस्कर हिडाउदा कसैको धन दौलत अनाज
तर्कारि भाजि कसैले लुट्यो भन्या लुटन्यावाट लुटियाका
मालको दोवर विगो भराई ५ वेद हानु. कसैको स्वास्ति
फौजले विगान्यो भन्या तेसलाई १० रूपिया नगद
जरिवाना गरि ३० वेत हांनु- ११

लंगुर पार पुग्यापछि तोप वन्दुक वारुढ गोला गोलि
कमान च्यापसा छुरि भाला फर्सा गैरह हतियार विराना
मुलुकका अफिसर सिपाहि रैयत कसैसंग नराषनु सबै
लिनु- १२

कोहि जगा आफनु सरु भयाको भया पनि दुस्मनलाई

उस जगाले सिक्किस्त लाग्दैन उसका फौज बढता आफुलाई सिक्किस्त लाग्छ भन्या सिक्किस्त नलाग्नु जगा हेरि आफुनु आड मजगुत गरि वस्नु- १३

कहिकिल्ला विकट जगा मौडा गल्फा नदि साधुनाउ आफुले रोकदा दुस्मनलाई सिक्किस्त लाग्नु छ भन्या जस वषत सुन्यो देख्यो चाडो गै हस्त वस गरिहालनु- १४

गैरह अफिसरहरू कप्रेलतकका जेवमा कलम मसि कागज रहोस जाहा जुन षवर परिआयो जसले देख्यो सुन्यां वृक्षि मुनासिव कुरो षडाषडै लेखि आफना कमाडियेर लाई पठाउनु- १५

पल्टनका फौजको मुलुकको हटना बढनाको आफुदेखि पूर्व पश्चिम रह्याका फौजको लडाजीको दुस्मनको षजानाको रसद कोट्याइनुको जो चाहिन्या गैरहको षवर चाडो पाया होसियार रहिछ चिठी लेषनाको र षवर वृक्षनाको बहुत ताकित गर्नु षवर नसुदामा साह्रै अदेसा पनि पछि बहु वाक्य पनि हुन्छ दुस्मनले येक मुहुदा हार षया. अर्का मुहुदामा घामाग्छ. तसर्थ उस मुहुदावाट जो जवाप मिल्यो अन्तवाट पनि उहि जवाप वृक्षि गर्नु पर्छ- १६

दुस्मनको खान्या पिउनुया रसद र षर्षजाना औ भारी वोकन्या चौरी भेदा गैरह जनावर रह्याको थाहा पाई यो केहि जुक्तिले हात पार्नु हुन्या भया उतिखेर हात पारि हालनु- १७

दुस्मनको चिठी चपेता हिडन नदिनु वन्द गर्नु कदाचित् लुकाइछ पाइ लग्यो भन्या पक्रि खोला गरी खोसि लिनु- १८

श्री ५ सर्कारिया षजाना रसद र वोकन्या भरिया र कोहि उमरा वसि पाहि गैरहको भरिया थलियो लोट्यो भन्या पछाइवाला भरिया संभार गर्नु पल्टनले तेस्ता थलियाका मानिस र तेसले वोकन नसक्याको भारि स्मेत अरुले गोहार गरि वोकाई वोकि डेरामा ल्याइ दिनु कदाचित् तेस्ता भरिया र भारि नउठाई छोड्या र भारि हरायो भन्या पछाइवाला भारिको संभार गर्नु पल्टनले र त्यस पल्टनका अफिसर स्मेतले निसा भर्नु पर्ला- १९

आफना राज्य भित्र भरिया थलियो भन्या वेगारि पक्रि भारि वोकाई ल्याउनु डेरामा पुग्यापछि त्यो भारि वोकि

ल्याउनालाई दुई आना मजुरी भारिका धन्निवाट दिलाई दिनु- २०

विराना मुलुकमा पुग्यापछि वाटामा भरिया थलियो भन्या माथि लेषिया वमोजिम अरुले गोहार दि उठाई ल्याउना काम गर्नु विराना मुलुकमा डेरामा वसदा भरिया थलियो भारि उठाउन सकेन भन्या अफिसरले हेरि तजवीज गरि भारि उठाउन सकिन्या रहेनछ भन्या जसको भरिया हो उसलाई भारि र भरियाको संभार गरि पछि पछि आउनु भनि पछाइ छोडि जानु- २१

आफनु फौज चलाउदा मालिकले हिउंको बहुत वचाउ गरि चलाउनु हिउ-पुन्या समयमा पालले वचाउला भन्या भरोसा गरी नवस्नु- २२

वाटामा जांदा जनरलदेखि सिपाहिसम्म सिवानादेखि जसले तमाषु खानन् उसलाई जतिफेरा तमाषु खानन् उतिफेरा २।२ रुपिया जरिवाना गर्नु चादि पितल तांवा कांसो गैरह धातुको हुक्का लिलाम गर्नु नरिबल वांस गैरह अरु हुक्का चिलिम जसले देषछ फोरिदिनु- २३

जुन पट्टिका हुंदा सिपाहि पिपा षलासि घाइत्या भया बेरामि भया हेर्दा असक्य देषियो भन्या तेस्को जिउं जंगि तानावाना आफना जनरलसंग फिमानिसलाई रोजको दुई आना मजुरि मागि ली बेरामी र तेस्का जिम्माको जङ्गि असवाप भरियालाई वोकाई वास वासमा पुन्याउनु कदाचित् मजुरिदार भरिया पायेन भन्या आफना पट्टि हुदा सिपाहि पिपाले हार गुहार गरि वोकाई वास वासमा लैजानु- २४

वास वसदाको वंदेज

वास वसदा चारैतिर पैरो नजान्या हुंगो नलडन्या जगा हेरि चारदिशामा एक दुई तिर. विकट पारि. पानि ठुलो हेरि पैल्लो पल्टन येस ठाउमा दोस्रा पल्टन येस ठाउमा वस्नु भनि तजवीज गरि येस रितले डेरा गर्नु डेरावाट फुटफाट गरि लस्कर छिहिलिन डुलन नदिनु. राति डेरामा भजन गीत गाउन कसैलाई नदिनु- १

डेरामा जुन दिशावाट वैरि आई. राति डाका दिन आबला भन्या संदेह लाग्छ. उस दिशातिर लडन्या फौज

पारि उसका विचमा तोप राषि डेरा गर्नु- २
 कमाडियेरले डेरामा पल्टनलाई दिन्या उर्दि, जुन ठाउँमा
 डेरा पर्छ राति डाका पन्थो भन्थ्यो जसले जगामा फलाना
 पल्टनले लयेन बाधनु यस जगामा फलाना पल्टनले लयेन
 बाधनु. फलाना पल्टनले यस दिशातिर फयेर गर्नु भनि
 जगा दिशा चिन्हाई उर्दि सुनाई कम्बर घोलन लाउनु-३
 दुस्मनको मुलुकमा पुग्या पछि राति भात षाई सक्थ्यो
 पछि आफुले लायाका पोसाक लुगा दोचा जुता सबै
 लगाई कम्बरमा हतियार भिरी बन्दुक तरवार दाहिना
 बाउ राषि चौकोस चनाषो भै सुतनु- ४

बास देखि ५ सै कदममा १ विकट उसका ५ सै कदममा
 १ विकट फेरी उसका ५ सै कदममा १ विकट येस्ता रित
 संग जुन दिशावाट वैरि आवला भन्थ्यो संदेह लाग्छ उस
 दिशामा ३।३ विकट राषनु- ५

जब दुस्मन आयो भनि पल्लावाला विकटलाई थाहा
 हुन्छ उसले बन्दुक पटकाउनु उ सोर सुनि दोस्त्रा वाला
 विकटले पनि बन्दुक पटकाउनु विकटवालाले बन्दुक
 पटकायाको जब रमनको अफिसरले सुन्दछ. कमाडियेर-
 लाई समाचार दि डेरामा विगुल पनि लाउनु, तमोरको
 रोल पनि लाउनु- ६

जब विगुल तमोर बज्याको सोर सुनिछ दिनमा उर्दि
 भयाका ठाउँ ठाउँमा लैन षडा गरि अफिसरले उर्दि
 दियापछि फेर गर्नु अफिसरले उर्दि नदिज्याल र लैन षडा
 नहुंज्याल आफ्ना डेरामा सैकरौ मानिस मन्थ्या पनि फेर
 नगर्नु- ७

राति डाका पन्थो भन्थ्यो कपतान अजिटनले बोलनु विगुल
 बजाउनु येति बोलिदेखि वाहेक जसले बोलला उसलाई
 कमाडियेरले भारि सजाय गर्नु- ८

राति डाका पन्थो भन्थ्यो लैन नवा धंज्याल र फेयर
 नहुंज्याल फलानाले फलाना ठाउँमा महटाप बालनु लैन
 बाधि फेर भया पछि मह टाप निभाउनु भनि षलासिका
 ज्मादारहरूलाई अधिवाटै उर्दि दि राषनु- ९

राति वासमा षजाना राषन्थ्या तजवीज ज्मा जना ४

भाग गरि विचमा ४ ठाउँ गरि राषनु कस्तो भन्थ्यो
 कदाचित् एका ठाउँमा लाग्यापछि तिन ठाउँमा षजाना
 वाचन्थ्या तजवीजसंग राषनु अथवा षजानामा आगो
 लाग्या पनि मानिसलाई नपाउन्थ्या गरि षजाना रह्याका
 ठाउँदेखि चौतरफ २ गोलीको दरेस पर फौज वस्तु- १०

आफनु फौज रसद षजाना घरमा राषन्थ्या तजवीज गरि
 हिउ पन्थ्या समयमा बध्नु हिउ पन्थ्या समयमा हिउले वाटो
 घाटो बन्द हुन्छ बन्द भयाका वषतमा आफ्ना फौजलाई
 रसद पुग्या तजवीज गरि ताकित गरि वस्तु- ११

आफु वस्याका गाउँका वरिपरि षाई किल्ला कुंधा झाका
 मजगुत गरि वस्तु. आफुलाई दाखवा गोल. घोडालाई
 घांस कुनाउरो भुस्साको सोच गरि राषनु- १२

लडाईलाई फौजको कुच भयापछि डेरामा वाटामा कच-
 हरिमा आफ्ना आफ्ना पल्टनका अफिसर पगरि हुदाले
 ठट्टा गर्न कसैलाई नदिनु. जो लडाओ लेषियाको जंगी
 अर्न सुनि पढि बुद्धि बढन्थ्या इलम जान्या कुरा गर्नु
 वेकामको काम कुरा केहि नगर्नु- १३

राति सुतदा षेरि रमन विकट पहरा ताजा गै रहन्छन्
 रमन विकट छ भनि आफ्ना डेरामा सबैले सुनिरहुनु
 डेरा पाल पिछे पालो पालो गरि येक जनाले जागा
 रहनु- १४

रमन विकट पहराले आफ्ना पाला भर सुत्थ्यो भन्थ्या तेस-
 लाई गोलि चलाई मारिदिनु- १५

फौजले डेरा गन्थ्याका ठाउँदेखि माथि पानि छ. तेस पानि
 नेरा रतम्बु पालका नगिचमा जसले झाडा फिर्दछ उसै-
 लाई सोहर्नु लाउनु २ वेत पनि हानु- १६

पालमा षजाना राषदा. षजानाका भारिले पालाका
 भित्रि कपडामा छुवाई राख्या पानि पन्थो भन्थ्यो
 षजानामा पानि पर्छ तस निमित्त पालका भित्रि कपडामा
 छुवाई षजाना नराषनु. पाल देखि अलग रहन्थ्या गरि
 राषनु पाल टागदा पानि परोस् वा नपरोस पालका
 चारैतिर कुलो काटि राषनु- १७

कमांडियेर अफिसर सिपाहि गै-ह र आफुभन्दा

ठुला पगरिसंग बेअदविसंग बोलि प्रति

उत्तर गन्यो भन्या सजाय जरिवाना

गन्या वन्देज-

रमन पहरा जंगिकाज मद्दत पुगेन लडनु थामिकन लडनु हटनु वढनु जंगि असवाप सफा गर्नु रसद वांडनु १।२ छाक पुगेन ४ प्रहर रात ४ प्रहर दिन जस वषत आफनु पल्टन हिडा भन्यो हिडाउनु यस्ता तरहसंग कमान दिदा जनरलसंग कर्णलले प्रति उत्तर गन्या कर्णललाई रुपैया १०० कर्णलसंग वडा कपतानले प्रति उत्तर गन्या रुपिया ५० वडा कपतानसंग कपतानले प्रति उत्तर गन्या रुपिया ३० कपतानसंग लेफटेनले प्रति उत्तर गन्या रुपिया २० लेफटेनसंग इन साइन सुवेदारले प्रति उत्तर गन्या रुपिया १५ इन्साइन सुवेदारसंग जमादारले प्रति उत्तर गन्या रुपिया १० जमादारसंग हवलदारले प्रति उत्तर गन्या रुपिया ५ हवलदारसंग अमल्दारले प्रति उत्तर गन्या रुपैया ३ अमल्दारसंग सिपाहिले प्रति उत्तर गन्या रुपैया २ मुष नछोडि हात नछोडि येस रितसंग ठाडो बोलि प्रति उत्तर गन्यालाई येस हिसाबसंग जरिवाना गर्नु मुष छोडन्यालाई येहि हिसाबको तिगुना जरिवाना गर्नु हात छोडन्यालाई नाउ काटि नेल गलफदि ठोकि झेल-षानामा रवाना गरि पठाउनु हतियार चलाउनु र पल्टनमा हुज्जत गन्यालाई दुवै यकै संधुवा हुन् उस वखतमा जुन अफिसर फौजका मालिक छन् उस मालिक भयाको ठाउंमा ल्याई बेजा माफिक जंगि ऐन बमोजिम सजाय गर्नु-

१

लडाजीका वीचमा सिपाहिले अफिसरलाई बेअदविसंग बोल्यो भन्या तेस्ता बोलन्याका हातको तरोवार हतियार षोसि लि २ सिपाहि लगाई उस फौजका कमांडियेरसंग लैजानु तेस्तालाई फौजका कमांडियेरले सजां गर्नु-

२

लडाजी गर्दा यस्ता तरहसंग लडनु भन्या वन्देज-

लडाजी गर्दा अफिसरहरूले गन्या तजवीज जसै दुस्मनको फौज देखिन्छ झटपट आफनु पल्टन माफिकको जगा लिनु

काल्हो आलि डिल पर्ने गयाको रहेछ भन्या उसको आड गर्नु फुरसत पाइयो भन्या जमिन पनि आफुलाई वचाउ गन्या अघिलतिर वाटाको आड बनाई हुंगा मुढा राषनु-

१

आफनु फौज भन्दा दुस्मनको फौज ढेर छ भन्या न सै कदमको तजवीज गरि तोपको गोला हानु ६ सै कदममा १६।२० गोलाको गिराफ हानु ४ सै कदममा फुटन्या गोला गिराफ हानु डेढ सै कदममा वरि आई पुग्यापछि बन्दुकको बालि फयर फुटन्या गोला गिराफ वरोवर हानु दुस्मनका लाम भै आयाको छ भन्या जंगि गोला स्मेत् हानु-

२

टेक्याको जमिन जो छ तेस्मा लडदा अफिसर फौज साफ भै लोट पन्या पनि मुहुडा नफिराउनु जो हटफासि पाउंला-

३

आफनु फौज भन्दा दुस्मनको फौज कम छ अथवा वरावर छ भन्या जस्ता रितले अघिल्ला तजवीजमा आड वाधनु भन्याको छ सोहि तजवीजले आड वाधी दुस्मनको फौज ७।८ सै कदममा जसै देखिन्छ घोडा नभयाको फौज छ भन्या आडका सिपाहि १००।१२० आडदेधि ४।५ सै कदम अघि पठाई दिनु उनिहरूले दुस्मनको गोलि नलागन्या ठाउंवाट अलिकति घांधु गरि बन्दुक पटकाई भाग्या झै पारि आई आफनै आडमा मिल्नु-

४

आडका सिपाहि दुस्मनले देषदैनु भन्या यो तजवीज गर्नु आडका सिपाहि दुस्मनले देषन्या भया १००।१२० सिपाहि अघि पठाउनु तजवीज गर्नु-

५

जब दुस्मन १२०।२०० कदमका नजीक आउंछ फुटन्या गोला गिराफ बन्दुकको बालिफयर येकै चोटि वरावर गर्नु-

६

आफु फौज भन्दा दुस्मनको फौज मारिसकि तेवर कम भयो दुस्मन भागन्या कहि भीर छ वगन्या खोला छ भन्या यकै चोट बन्दुक भरि संगिन चह्राई दुस्मन भाग्या पछि हल्ला गरि लगार मार भनि अफिसरले कमान दि फौज

अफिसर समेत आडवाट बाहिर बैठाई लगारि मान्नु- ७
आफनु फौज बराबर रहिकन दुस्मन भाग्यो भन्या
अफिसरले सिपाहिलाई आडवाट बैठाई लगारि भनि
कमान नदिनु जुन अफिसरले कमान देला अथवा कोहि
सिपाहि बिना कमानले वढला तसलाई जियको शासना
होला-

दुस्मनले आड नवाधि मैदानैवाट लड्यो आफु फौजभन्दा
डेढो ज्यादा छ भन्या आफुले पनि आड वाधि छातिको
ढालगरि बरोबर भिरेर लडनु दुस्मनको फौज दुगुना छ
भन्या जुन जमिनमा टेक्याको छ उहि जमिनवाट लडनु
नवढनु-

किल्ला भित्र दुस्मन छ दुस्मनले हान्याको आफनु फौजलाई
लाग्न आफुले हान्याको दुस्मनलाई लाग्दैन भन्या तेस्ता
किल्लामा सिपाहि पेलिकन नलडनु किल्लाभित्र फुटन्या
गोला हान्या काम गर्नु उस्को किल्ला मुनि पारि आफनु
तोप डाडा भाज्याडमा चढाई किल्लाभित्र गोला पध्या
गरि हान्या काम गर्नु-

उति गरि किल्ला लिनु सक्थ्यो लिनु उतिगर्दा पनि सकियेन
भन्या वन्दुकको मारु वचाई वचाई सिटि बनाई चारैतिर
वाट हल्ला गरि भित्र पध्या काम गर्नु-

विचमा ठूलो षोलो छ पूल पनि छ आफनु फौज भन्दा
डेढो ज्यादा दुस्मन को फौज छ भन्या कोस दुई कोससम्म
पूल तरि मैदान भयापनि छातिको ढाल गरि दुस्मनसंग
लडनु-

दुगुना तिगुना दुस्मनको फौज ज्यादा छ भन्या पूलका
मुखमा भारी तोप राषि उसै खोलाको आड गरि
लडनु आफनु टोप ता पुग्याको छैन भन्या पूल काटी
लडनु-

आफनु फौज पूलतरि पारि लडछ फौजलाई दुस्मनले
दवाउन लाग्यो भन्या पूल वारिका फौजले पारिका
फौजलाई महत दिनु पूल काटन र डुंगा नाउ घोपट्याउना
पछि नलागनु जुन अफिसर सिपाहिले पूल काटला डुंगा
नाउ घोपट्याउला तसलाई फासि दिनु-

लडाजीका बीचमा वन्दुक चल्यापछि फौजले हटन
बढनलाई नबोल्नु कपतान र अजिटन विगुलले वढ भन्या
वढनु हट भन्या हटनु फौजका आफना मुनासिवले हटन्या

वढन्या काम नगर्नु आफनु मुनासिवले हटन्या वढन्या काम
गन्या फौजलाई वात लागला-

कपतान लेफटेन अजिटन इ तिनले वढाउन्या र थामन्या
बखत बुझि हुकुम दिनु-

इन्साइन सुवेदार ज्मादार हुंदा सिपाहिले जस्तो कपतान
लेफटेन अजिटनले उर्दि दिछन् सो माफिक हुकुम
वजाउनु-

कपतान लेफटेन इन्साइन सुवेदार ज्मादार अजिटनले
लडाईमा वन्दुकको आवाज भयापछि आफनु पल्टनको
लैन भन्दा ४ हात पछि वस्नु येकछिन आफनु परेटलाई
नछाडनु-

लडाईका बीचमा आफना पल्टनको अफिसर कपतानलाई
घा लाग्यो भन्या लेफटेनको कमान लेफटेनलाई घा लाग्यो
इन्साइनको कमान इन्साइनलाई घा लाग्यो सुवेदारको
कमान सुवेदारलाई घा लाग्यो ज्मादारको कमान ज्मादार
लाई घा लाग्यो हवलदारको कमान मानि आफनु ज्मामर्द
राषि वाफज्यादाको नाम समझि निमकको सोझो चिताई
आफनु मुलुकका इज्जतमजफ तरोवार ठाडो राषनानिमित्त
छातिको ढाल गरि लडनु-

अगाडिको फौज दुस्मनसंग लडन्या छ त्यो आफनु फौज भाग्यो
भन्या तेस फौजलाई मान्यो गरि २ गोलिको दरेसपछि गरि
अर्को आफनु फौज राषनु अगाडि वालालाई दुस्मनले
साहै दवायो भन्या भागन्या फौजलाई मार्न राष्याका
फौजले गोहार दिनु--

दुस्मन फौजमा कसैलाई गोलि तरोवार लागि जमिनमा
लोट्याका हिडन नसकन्यालाई फेरि चोट थपि कसैले
माथ्यो भन्या मान्योलाई पल्टनका अफिसरहरूले चिन्ह
त्यो घाइत्या हान्याको नाउ लेषि राषनु तेस्को आफनु
जुन दर्जामा कबुल गन्याको छ उस दर्जा देखि कैलहै
नवढाउनु-

दुस्मनका फौजका केहि अफिसर सिपाहिले हतियार छोडि
हामी सरणमा पच्यो भनि विन्तिगन्या भन्या तेस्तालाई
नमान्नु तिनीहरूका हातको हतियार षोसि आफनु सिपाहिले
घेरा लगाई आफनु डेरामा ल्याई षातिर गरि राषनु
भागन नदिनु-

(क्रमशः)